

SZÁLA ERZSÉBET

Wachtel Dávid és Soproni német nyelvű folyóirata (1850–1860)

Wachtel Dávid folyóirata, a „Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn” olyan időszakban jelent meg 10 esztendőn át Magyarországon, amikor a sajtótermékek kiadását, az új kiadványok megjelentetését és működtetését szigorú ellenőrzés alatt tartották. Az 1852. május 27-én kiadott sajtótörvény szabályozta a lapengedélyek kiadásának módját és feltételeit¹.

Wachtel Dávid nem tartozik a 19. század közismert magyar orvosai közé. Balassa és Semmelweis korában Grósz Lajos, Bene Ferenc, Lenhossék József, Schwartz Ferenc, vagy Margó Tivadar, Hirschler Ignác sokkal jelentősebb nevek, akik tevékenységükkel a hazai orvostörténet kiemelkedő alakjai.²

Wachtel – a pesti egyetem tanáraként – az említett professzorokkal együtt látható egy, Marastoni József által készített litográfián. Egyetemi tanári tevékenységét nem méltatja a szakirodalom jelentősnek. Úgy véljük azonban, hogy a magyar orvoslás történetében szerepe mégis fontos.

WACHTEL DÁVID folyóirata, a „Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn” olyan időszakban jelent meg 10 esztendőn át Magyarországon, amikor a sajtótermékek kiadását, az új kiadványok megjelentetését és működtetését szigorú ellenőrzés alatt tartották. Wachtel nem tartozik a 19. század közismert magyar orvosai közé. Egyetemi tanári tevékenységét nem méltatja a szakirodalom jelentősnek. Úgy véljük azonban, hogy a magyar orvoslás történetében szerepe mégis fontos.

Wachtel Dávid életéről keveset tudunk. 1807-ben született Nagykanizsán. Orvosi tanulmányait Pesten végezte, s 1833-ban avatták orvosdoktorrá, majd temesvári kincstári orvos lett. 1846-ban született a fia, Dávid Aurél. Felesége SPRUNG GIZELLA volt.³

Temesvárnak 1839-ben már volt orvosegyesülete, s Wachtelnek valószínűleg nagy szerepe volt abban, hogy a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók IV. összejövetelének színhelye Temesvár volt. Temesvári orvosként közreműködött egy német hetilap, a „*Temesvarer Wochenblatt für nützliche Unterhaltung und heimatliche Interessen*” szerkesztésében, majd 1848-ban elindította a heti háromszori megjelenésű „*Der Südungar*” című lapot. Alcíme szerint „*Zeitschrift für Belletristik und Sociales Leben in Ungarns Südosten*.” Divatlap jellegű kiadvány volt⁴.

A Temesvárrott tartott negyedik nagygyűlés résztvevői, előadói közül többen később is együttműködtek Wachtel Dáviddal, s közöltek írásokat soproni lapjában, mint például BITTNER IMRE, CZEKELIUS FRIGYES, FRIDVALSZKY IMRE, GRANZENSTEIN GUSZTÁV, GRÓSZ FRIGYES, HEUFFEL JÁNOS, PETÉNYI SALAMON, SAUER IGNÁC, SCHMIDT JÁNOS. Wachtel Dávid maga „*A mireny méltánylatához*” címmel tartott előadást.⁵

1850. júliusában indította meg a „*Zeitschrift für Natur- und Heilkunde*” című hetilapot, amelyet kezdetben Pesten, majd 1854. novemberétől, az ötödik évfolyam 9. számától Sopronban jelentetett meg. A nyomdász ADOLF REICHARD volt, aki ebben az évben indította el nyomdászati műhelyét⁶

Wachtel Dávid 1860-tól Heves megye főorvosa, majd 1861-ben kinevezést kapott a pesti egyetem általános kór- és gyógyszer-tani tanszékére. Egyetemi tanárként 1871-ben nyugdíjba vonult, s 1872-ben meghalt Budán, 65 éves korában. Fia, Aurél, nevét később Vági-ra magyarosította, s ezen a néven vált ismertté jogászként és zenekritikusként egyaránt. (Anyja: Sprung Gizella). A fiú, a miniszteri osztálytanácsos és zenekritikus 40 évesen halt meg. VÁGI AURÉL és PETÉNYI OKTÁV néven írt, pl. az „Ország-Világba” és a „Vasárnapi Újságba”, valamint a „Nemzetgazdasági Szemlébe” is.⁷

Wachtel orvosi hetilapjának, a Zeitschriftnek a felépítése és szerkezete tíz év alatt állandó maradt. A megjelenést követő első négy évben (1851-1854) a lap elejére a Bach-korszak orvos-egészségügyi rendeletei kerültek (Amtliches), s így bizonyos mértékig a kor hivatalos közlönyének is tekinthető.⁸

A Bibliographischer Anzeiger című rovatban a hazai megjelenésű orvosi művekről is tájékoztatást adott. Hírvonatában (Neuigkeitsbote) a hazai, és főleg a soproni egészségügy helyzetéről adott tájékoztatást, ezért e rovat a helytörténeti kutatásoknak is fontos forrása.⁹

1854-55-től – a hivatalos közlemények helyett – egy-egy nagyobb tanulmányt találunk a lap első oldalán: GRÓSZ LAJOS a hullagyalázás kérdéseivel foglalkozik, BALASSA JÁNOS a húgykőről és a hólyagműtétekről értekezik. SAUER IGNÁC közegészségügyi kérdésekkel foglalkozik, amikor a zsíros táplálkozásról, a szeszes italokkal való visszaélésről, a nem kielégítő lakásviszonyokról, a bányamunka során szerzett károsodásokról, valamint az elmebetegintézetek, fürdők és árvaházak hiányáról ír. Az elmebetegkezelés a témája SCHWARTZER FERENC XAVÉR tanulmányának is.¹⁰

Komoly közegészségügyi kérdés volt a korabeli Magyarországon a bányászok egészségi állapota, s a közöttük fellépő súlyos betegségek természete. HÉZSAI, a hodrusi bányaorvos a bányászok leggyakoribb betegségeiről írt tanulmányát folytatásokban közölte a soproni lap hasábjain.¹¹

A fenti szerzők közlésének jelentőségét, közreműködésüket Wachtel lapjában kiemeli SZÁLÁSI ÁRPÁD orvostörténész is.¹²

Orvostörténeti forrásmunkaként szolgálhat a lapban megjelentetett két nekrológ is, amelyet HEUFFEL JÁNOS, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat egyik alapító tagja írt a pozsonyi származású WILHELM JOACHIMRÓL, különösen azért, mert a nekrológot a tudós műveinek cikkbibliográfiája is kiegészíti.¹³

A lapszerkesztő Wachtel Dávid szűkebben vett szakterülete is megjelenik az újság hasábjain. Számos elemző tanulmányt közöl a gyógyvizekről, gyógyfürdőkről és azok hatásairól, mint például KISS FERENC szeghalmi gyógyszerész írását a cséfalai keserűvízről, a szliácsi fürdő orvosának, HABERMANNnak az írását a szliácsi fürdő hatásairól, maga Wachtel Dávid pedig a harkányi gyógyfürdőről értekezik.¹⁴ „Die Kurorte und Mineralquellen des Oedenburger Komitates” címmel a soproni és Sopron környéki gyógyvizekről és ásványvizekről írt szintén a Zeitschrift-ben 1858-ban.

Wachtel a soproni kerület orvosügyi előadójaként beutazta az országot. Utazásainak tapasztalatai alapján jelent meg 1859-ben fő műve is „Ungarns Kurorte und Mineralquellen” címmel Sopronban. Mintegy 500 oldal terjedelemben meggyénként ismerteti a fellelhető vizeket, s leírásaiban általában a legújabb vegyi elemzéseket veszi alapul. Noha a mű kompiláció jellegű, ám alapos munka, és nagy tekintélyt szerzett Wachtel Dávidnak.¹⁵

1859. november 21-én Sopronban kiadott egy felhívást a következő 10 évre folytatandó Zeitschrift-re. A Prospect szerénytelenség nélkül veszi számba az elmúlt tíz esztendő eredményeit, és kora orvosaihoz, mint szerzőtársakhoz fordul, kérve őket a további együttműködésre, mert, mint írja: „Es kann dies nicht nur durch selbstständige grössere Abhandlungen geschehen, sondern auch durch kürzere Mitteilungen, denn in einer zunächst empirischen Wissenschaft ist keine Beobachtung, kein Erlebniss, keine neue Idee so unbedeutend, dass sie nicht wenigstens in Form einer Notiz, einer kurzen Bemerkung dargebracht zu werden verdiente, sei es, dass ihr ganzer Vorzug nur in einer Anregung zum Nachdenken bestände. Jeder bessere Gedanke, der im Gedächtnisse

seines Urhebers oder in dessen Pulte verschlossen bleibt, geht der Welt und dem Fortschritte spurlos verloren, während er durch Mitteilung zum Keime neue Gedanken, zum fruchtbaren Samen neuen Fortschrittes wird." ...stb.

Fáradozásai és szándéka ellenére a lap előfizetőinek száma csökkent. Az 1861-es évfolyamból még megjelent egy szám, azt követően azonban Wachtel felhagyott a soproni lap szerkesztésével, és elfogadta Heves megye meghívását a főorvosi tisztségre.

Ezt az állását rövid ideig töltötte be, mert amikor SEIDL EMÁNUEL Prágába való áthelyezésével az orvosi fakultás általános kór- és gyógytan katedrája megürült a pesti egyetemen 1861-ben, akkor kinevezték a tanszék élére. Ezt követően szerkesztői munkálataival teljesen felhagyott, s kizárólag oktatóként tevékenykedett nyugdíjazásáig, 1871-ig.¹⁶

Az országos és nemzetközi hírnevű, valamint a regionális és helyi orvosok cikkei, tanulmányait közlő „Zeitschrift für Natur- und Heilkunde” rövid idejű fennállása ellenére is fontos szerepet töltött be a magyarországi orvoslás történetében, mert lapjára még az *Orvosi Hetilap* és a *Gyógyászat* megindulása után is (1867) szükség volt. Az egyik állandó szerzője a lapnak, MANGOLD HENRIK megindította az „Ungarische-Chirurgische Presse” című német nyelvű lapot, amelyet gyakorlatilag tekinthetünk a Zeitschrift folytatásának. Feladatának a magyar orvostudomány eredményeinek német nyelvű tolmácsolását tekintette.

Wachtel Dávid munkássága, főképpen lapszerkesztői tevékenysége, az *Orvosi Tár* és az *Orvosi Hetilap* közötti hiányt pótló „Zeitschrift für Natur- und Heilkunde” életre hívása és működtetése, valamint fürdőügyi könyve szerves részét képezik a 19. századi magyarországi medicinának.¹⁷

Jegyzetek

- ¹ Szála Erzsébet: Sopron tudomány- és technikátörténetéből. Sopron, 1997. 65.
- ² Szállási Árpád: Wachtel Dávid. Orvosi Hetilap, 1977. 118. évf. 42. sz.: 2537-2539.
- ³ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái XIV. Bp. 1914. 1970.
- ⁴ A magyar sajtó története II./I. Bp. 1985. 218, 298.
- ⁵ Petrik Géza: Magyarország bibliographiája II. 1712-1780. Bp. 1890. 948.
- ⁶ Szála Erzsébet: Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn. In: Sopron tudomány- és technikátörténetéből. Bp. 1997. 65.
- ⁷ Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1914. 1370.
- ⁸ Batári: id. mű 342.
- ⁹ Batári: id. mű 342.
- ¹⁰ Zeitschrift für Natur- und Heilkunde X. évf. 24. szám (továbbiakban: ZNH). ZNH X. évf. 18, 19, 21, 40. számokban, ZNH X. évf. 25, 27, 30, 32, 34 számokban, ZNH V. évf. 52. szám. ZNH IX. évf. 16, 33, 35-37 számokban.
- ¹² Szállási Árpád: Wachtel Dávid. Orvosi Hetilap, 1977. 118. évf. 42. szám. 2538.
- ¹³ ZNH IX. évf. 44. szám.
- ¹⁴ Szála: id. mű. 68.
- ¹⁵ Szállási: id. mű. 2539.
- ¹⁶ Szállási: id. mű. 2539.
- ¹⁷ Szinnyei: id. mű. 1370.

A szerző címe:

Nyugat-Magyarországi Egyetem

e-mail: szalaerzsebet@mail.datanet.hu